

Historia Jugosławii i jej rozpadu

Autor: Maja Nenadović

Tematyka

Zrozumienie procesu rozpadu byłej Jugosławii i konfliktów zbrojnych związanych z tym rozpadem, jakie miały miejsce w latach 90. XX wieku.

Kontekst

Jugosławia była krajem, który istniał w Europie Południowo-Wschodniej przez większość XX wieku. Został założony pod koniec pierwszej wojny światowej jako Królestwo Serbów, Chorwatów i Słoweńców, a później przemianowany na Królestwo Jugosławii w 1929 r. Najechany przez siły Osi w kwietniu 1941 r. kraj pogrążył się w wojnie, a niektóre jego konstytucyjne republiki poparły państwa Osi (np. tworząc Niezależne Państwo Chorwackie - marionetkowe państwo pod kontrolą nazistów i faszystów). Podczas drugiej wojny światowej Jugosławia została podzielona między Niemcy, Włochy, Węgry i Bułgarię. Głównie dzięki ogólnonarodowemu ruchowi oporu partyzanckiego, dowodzonego przez Josipa Broza Tito, Jugosławia została wyzwolona w 1945 r., a następnie wprowadzono tam rządy komunistyczne. Tito rządził krajem jako prezydent od 1945 r. aż do swojej śmierci w 1980 r. Przez całe jego panowanie kraj był znany jako Socjalistyczna Federacyjna Republika Jugosławii (SFRJ). Jego składowymi republikami socjalistycznymi były Słowenia, Chorwacja, Bośnia i Hercegowina, Serbia, Czarnogóra i Macedonia; ponadto Serbia zarządzała dwiema autonomicznymi prowincjami Wojwodina i Kosowo. Jugosławia pod rządami Tity była uznawana za jednego z założycieli Ruchu Państw Niezaangażowanych, co pozwoliło podczas niestabilnej zimnej wojny utrzymywać przyjazne stosunki zarówno z Rosją, jak i Stanami Zjednoczonymi / Zachodem. Kraj rozwinął własną markę socjalizmu zwaną samorządem robotniczym, co oznaczało, że to rady robotnicze zarządzały fabrykami.

W latach 80. XX wieku kraj był ogarnięty kryzysem gospodarczym i politycznym, naznaczony wzrostem nacjonalizmu i konfliktów pomiędzy różnymi grupami etnicznymi. Słowenia, najbogatsza republika Jugosławii, jak również najbardziej jednolita etnicznie (88% obywateli deklarujących się jako Słoweńcy w spisie z 1991 r.), jako pierwsza ogłosiła niepodległość w czerwcu 1991 r. Po dziesięciodniowej wojnie narodowa armia Jugosławii wycofała się ze Słowenii.

Chorwacja również wkrótce ogłosiła swoją niepodległość, ale jej wprowadzenie nie przebiegło tak sprawnie, jak w przypadku Słowenii. Jak wykazał spis ludności z 1991 roku, 12% etnicznych Serbów mieszkało w Chorwacji, a po wyborach wielopartyjnych w 1990 r., w których wygrał nacjonalistyczny przywódca Franjo Tuđman, konflikt między Serbami i Chorwatami przybrał na sile. Wojna w Chorwacji toczyła się do 1995 r., kiedy to ostatnie okupowane terytoria pod kontrolą Serbów zostały wyzwolone i dołączyły do Chorwacji.

Na początku lat 90. XX wieku Bośnia i Hercegowina znajdowała się w szczególnie niebezpiecznej sytuacji jako republika jugosłowiańska o najbardziej etnicznie heterogenicznej populacji. W spisie powszechnym z 1991 roku 43,47% ludności deklarowało tożsamość bośniackich muzułmanów, 31,21% serbską, 17,3% chorwacką i 5,54% jugosłowiańską. W ślad za Słowenią i Chorwacją rząd bośniacki przeprowadził głosowanie w sprawie niepodległości w marcu 1992 r., mimo że bośniaccy przywódcy Serbów apelowali o bojkot referendum.

Wojna rozpoczęła się miesiąc później, kiedy bośniaccy Serbowie zajęli część terytoriów "Serbskich Regionów Autonomicznych" w Bośni, nadając im nazwę "Serbska Republika Bośni i Hercegowiny". Położona pomiędzy dwoma rejonami konfliktu (w Chorwacji i Serbii) Bośnia - Hercegowina toczyła nie jeden, ale dwa poważne konflikty podczas wojny 1992-1995, najpierw walcząc razem z Chorwatami przeciwko Serbom, co wkrótce doprowadziło do chorwackich prób zdobycia terytorium Bośni. Historia miasta Mostar w Hercegowinie najlepiej opisuje ten konflikt – miasto to zostało podzielone na bośniacką/muzułmańską część wschodnią i chorwacką/katolicką część zachodnią. Centrum Badań i Dokumentacji w Sarajewie w swoim raporcie z 2012 roku opublikowało listę 101 040 osób zabitych lub zaginionych. Oblężenie Sarajewa przez 1425 dni samo w sobie spowodowało ponad 1000 ofiar wśród dzieci. Porozumienie pokojowe z Dayton, wynegocjowane przy pomocy USA w listopadzie 1995 r., zakończyło wojnę w Bośni i Hercegowinie, utrwalając podział kraju na dwie części, jedną zdominowaną przez Bośniaków i bośniackich Chorwatów, a drugą przez bośniackich Serbów.

W 1991 r. również Macedonia wkroczyła na drogę do niepodległości w wyniku referendum, które albańscy obywatele kraju zdecydowali się zbojkotować. Macedonii udało się uniknąć stoczenia się w otwarty konflikt zbrojny. Nawiązała ona stosunki dyplomatyczne z Federalną Republiką Jugosławii kierowaną przez Miloševicia. W późniejszych latach zaczęły pojawiać się epizody przemocy na tle etnicznym między Macedończykami i Albańczykami. Do eskalacji tych konfliktów doszło w 2001 roku. Społeczność międzynarodowa interweniowała i udało jej się doprowadzić do porozumienia ramowego z Ochrydy, które miało poprawić prawa i pozycję etnicznych Albańczyków żyjących w Macedonii.

Czarnogóra, historycznie sprzymierzona z Serbią, początkowo pozostawała częścią Jugosławii pod rządami Miloševicia w latach dziewięćdziesiątych. Jednak w wyniku referendum w 2006 r. Czarnogóra ogłosiła niepodległość i tym razem Serbia pozostała sama. Wojna o niepodległość Kosowa, zapoczątkowana w 1996 r. przez partyzancką Armię Wyzwolenia Kosowa, zakończyła się bombardowaniem Jugosławii przez NATO w 1999 r. i obaleniem Slobodana Miloševicia w 2000 r. Kosowo ogłosiło niepodległość w 2008 r.

Była Jugosławia

Cele

- Nauczanie o historii Jugosławii i jej rozpadu;
- Podnoszenie świadomości o różnych perspektywach tego konfliktu;
- Promowanie krytycznego myślenia i dyskusji na temat zagrożeń wynikających z nacjonalizmu;

Efekty kształcenia

- Zrozumienie mechanizmów państwa narodowego, nacjonalizmu, konfliktu, roli przywódców politycznych i propagandy;
- Uczniowie potrafią wskazać i wyjaśnić liczne elementy, które przyczyniły się do rozpadu Jugosławii;
- Uczniowie poszerzają swoją wiedzę na temat Południowo-Wschodniej Europy, jak również zrozumienie konsekwencji, jakie niesie ze sobą konflikt (zbrojny);

Metody i formy pracy

- Karty osi czasu;
- Dyskusja grupowa;
- Praca w małych grupach i prezentacje;

Środki dydaktyczne

Karty z osi czasu dotyczącej Jugosławii (wydrukowane), projektor, komputer

Czas

90 minut (dwie lekcje szkolne, najlepiej nie jedna po drugiej, a w tygodniowym odstępie)

Przebieg zajęć

Lekcja 1

Grupowa burza mózgów: 10 minut

Prowadzący zajęcia rozpoczyna je krótkimi pytaniami na forum klasy:

1. Kiedy słyszysz słowo „Jugosławia”, co pierwsze przychodzi Ci do głowy?
2. Które z obecnych krajów były dawniej częścią Jugosławii?
3. Według słów Josipa Broza Tity „Jugosławia jest narodem o siedmiu sąsiadujących krajach, składającym się z sześciu państw, pięciu narodowości, czterech języków, trzech religii, dwóch alfabetów, ale jednej partii politycznej” – jakie jest Wasze zdanie na ten temat? O jakich państwach mowa? O jakich narodowościach? Jakich językach? Religiach? Alfabetach? Jakiej partii politycznej?

Odpowiedzi:

7 sąsiadujących krajów = Włochy, Austria, Węgry, Rumunia, Bułgaria, Grecja, Albania

6 państw = Słowenia, Chorwacja, Bośnia-Hercegowina, Serbia, Macedonia, Czarnogóra

5 narodowości = Słoweńcy, Chorwaci, Serbowie, Macedończycy, Czarnogórcy... warto również zaznaczyć, że Muzułmanie zostali uznani za odrębną grupę narodowościową w 1971 r., a także, że różne grupy, jak Albańczycy, Węgrzy, Niemcy uznawani byli za mniejszości narodowe

4 języki = Serbsko-Chorwacki, Chorwacko-Serbski, Słoweński, Macedoński

3 religie = rzymski katolicyzm, serbski/wschodni kościół prawosławny, islam

2 alfabety = alfabet łaciński i cyrylica

1 partia polityczna = Komunistyczna Partia Jugosławii

Zadanie z osią czasu: 25 minut

W tej części lekcji należy wykorzystać karty z osi czasu dotyczącej Jugosławii, by krótko, choć głęboko przyjrzeć się niektórym aspektom historii Jugosławii i jej rozpadu przy pomocy jednej z metod opisanych w dokumencie „Stosowanie metody osi czasu” (do wyboru).

Przydzielenie zadania domowego: 10 minut

Niniejsze zajęcia zostały wykorzystane w taki sposób, aby zaciekawić uczestników tematem historii Jugosławii i jej rozpadu. Kolejne przeznaczone będą na pogłębioną analizę różnych elementów związanych z rozpadem Jugosławii w oparciu o prezentacje grupowe uczestników. Podziel uczniów na grupy po 4-5 osób, a następnie poproś każdą z grup o wylosowanie koperty zawierającej zadanie do przygotowania na kolejne zajęcia (wcześniej potnij poniższy opis zadań i włóż je do nieoznaczonych kopert):

Zadanie domowe:

Grupa 1: Przygotujcie prezentację PowerPoint nie dłuższą niż 7 slajdów lub 4 minuty na temat „**NAJWAŻNIEJSI PRZYWÓDCY POLITYCZNI ZAANGAŻOWANI W ROZPAD JUGOSŁAWII**”, w której przedstawicie, kim byli ci przywódcy i na czym polegało ich zaangażowanie/w jaki sposób przyczynili się do rozpadu Jugosławii: Josip Broz Tito, Slobodan Milošević, Franjo Tuđman, Alija Izetbegović, Ratko Mladić, Bill Clinton

Grupa 2: Przygotujcie prezentację PowerPoint nie dłuższą niż 7 slajdów lub 4 minuty na temat „**PROPAGANDA CZASÓW WOJNY PODCZAS ROZPADU JUGOSŁAWII**”. W jaki sposób maszyny medialne w różnych krajach (np. Chorwacji, Serii, później również mediach zachodnich) donosiły o konflikcie i usprawiedliwiały (wyjaśniały) udział ich państwa? Jak definiujemy słowo „propaganda”? W jaki sposób media przyczyniają się do tworzenia opinii publicznej (uwzględniając fałszywe doniesienia)? Dlaczego NATO zbombardowało budynek serbskiej rozgłośni radio-telewizyjnej podczas swoich działań w 1999 r.?

Grupa 3: Przygotujcie prezentację PowerPoint nie dłuższą niż 7 slajdów lub 4 minuty na temat „**RÓŻNORODNOŚĆ I TOŻSAMOŚĆ W SOCJALISTYCZNEJ FEDERACYJNEJ REPUBLICIE JUGOSŁAWII**”. Jugosławia znana była z licznych różnorodności – geograficznej, kulturowej, religijnej, etnicznej, językowej. Przygotowujcie prezentację przybliżającą te różnorodności. Hasłem przewodnim jugosłowiańskiego państwa w czasach po drugiej wojnie światowej było „Braterstwo i Jedność” – wyjaśnijcie pochodzenie i znaczenie tego hasła. Czy istniało coś takiego jak „jugosłowiańska tożsamość narodowa”?

Grupa 4: Przygotujcie prezentację PowerPoint nie dłuższą niż 7 slajdów lub 4 minuty na temat „**WOJNA 1992-1995 W BOŚNI I HERCEGOWINIE**”, odpowiadając na kluczowe pytania: pomiędzy kim a kim toczyła się ta wojna (wojska, odłamy, strony konfliktu); jaki był wpływ lub skutki wojny (dane dotyczące ofiar, uchodźców wewnętrznych i zewnętrznych, kraje emigracji); Układ w Dayton; obecna sytuacja (polityczna) w Bośni i Hercegowinie (Czy ten kraj jest członkiem UE? Jak wypadają najważniejsze wskaźniki statystyczne tego kraju w porównaniu do Waszego, np. średnie wynagrodzenie, PKB, itp.?)

Grupa 5: Przygotujcie prezentację PowerPoint nie dłuższą niż 7 slajdów lub 4 minuty na temat „**NACJONALIZM**”. Czym jest nacjonalizm? Jak definiujemy to pojęcie? Czy istnieje różnica pomiędzy nacjonalizmem a patriotyzmem? Jaką rolę odegrał nacjonalizm w rozpadzie Jugosławii? Jak rozumiecie pojęcie czystek etnicznych i w jaki sposób były one prowadzone podczas konfliktów zbrojnych wynikających z rozpadu Jugosławii?

Grupa 6: Przygotujcie prezentację PowerPoint nie dłuższą niż 7 slajdów lub 4 minuty na temat „**PORÓWNANIE UNII EUROPEJSKIEJ I JUGOSŁAWII**”. W jaki sposób można porównywać państwa UE i SFRJ (przyjrzyj się liczbie państw, podwodom przyłączenia się/utworzenia unii, różnorodności językowej i religijnej)? W jaki sposób rozdzielane są środki finansowe (fundusze strukturalne, inwestycje, środki na spójność) w UE, a w jaki sposób dzielono je w Jugosławii? W obu przypadkach – czy znajdziemy państwa, które chowają urazę do innych?

Lekcja 2

Prezentacje grup: 30 minut

Grupy przedstawiają swoje prezentacje (prowadzący zajęcia decyduje o kolejności prezentacji) przestrzegając limitu czasu. Można zadawać pytania z prośbą o wyjaśnienie, ale nie jest to miejsce na dłuższą dyskusję (taka odbędzie się po wszystkich prezentacjach).

Dyskusja grupowa: 15 minut

Kiedy wszystkie grupy przedstawiły już swoje prezentacje, prowadzący zajęcia inicjuje dyskusję zadając następujące pytanie „Dlaczego Jugosławia już nie istnieje – jak to się stało, że to państwo się rozpadło?”. Prowadzący moderuje dyskusję, odnotowując uwagi uczestników na tablicy.

Jeśli czas pozwoli, można zadać dodatkowe pytanie w dyskusji „Czy mogłoby się to przydarzyć naszemu krajowi/Unii Europejskiej?”

Możliwości oceny i ewaluacji

Można oceniać pracę w grupach i jakość prezentacji, a także zaangażowanie w dyskusję.

Źródła, dodatkowe informacje i alternatywne możliwości zastosowania

Jeśli uczestnicy wykazują dalsze zainteresowanie tematem, w zależności od grupy wiekowej i możliwości percepcyjnych, można z uczestnikami obejrzeć poniższe (nagradzane) filmy:

- **Śmierć Jugosławii (The Death of Yugoslavia)**, serial dokumentalny BBC z 1995 r., jak również książka BBC, autorstwa Allana Little;
- **Ziemia niczyja (No Man's Land)**, film opowiadający o dwóch żołnierzach, Bośniaku i Serbie, którzy utknęli pomiędzy liniami wroga podczas wojny bośniackiej. Film otrzymał Oscara dla najlepszego filmu zagranicznego w 2001 r.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Treść tego materiału nie odzwierciedla oficjalnej opinii Unii Europejskiej.
Odpowiedzialność za informacje i poglądy wyrażone w filmie spoczywa wyłącznie na autorze (autorach).

JustNow

Maja Nenadović: Historia Jugosławii i jej rozpadu